

Stellingen van Pythagoras

Wandelingen over Samos

Piet Buitendijk

Juni 1999

Stellingen van Pythagoras

De grot

De vroegere hoofdstad van het Griekse eiland Samos was Pythagorion. Deze stad werd gesticht in 6de eeuw voor Christus. Onder het bewind van Polykrates heeft dit weelderig groene eiland zich ontwikkeld tot een bloeiende economie. Polykrates was niet door iedereen geliefd, ook niet door de wijsgeer Pythagoras. In een heftig periode is Pythagoras enkele jaren ondergedoken in een grot. Deze grot bevond zich in het ongerepte en nu nog steeds nauwelijks toegankelijke Kerketefs gebergte. Aan de voet van dit gebergte, met een top op 1433 meter, staat in het plaatsje Marathokampos nog wel een wegwijzer met de tekst 'Cave of Pythagoras'. Maar aangezien het verder in geen enkele toeristische gids verder genoemd wordt, zal het wel niet de moeite waard geweest zijn.

Alles in het havenstadje Pythagorion verwijst naar de wijsgeer. Op de havenkade staat een standbeeld van Pythagoras en verder op het eiland zijn er een ontelbaar aantal hotels en restaurants die Pythagorion heten of iets wat daar op lijkt.

Hoe kwam Pythagoras eigenlijk op het idee om een stelling te lanceren die gebaseerd is op driehoeken met daarin een totaal rechte hoek van 90 graden? Terwijl alles op dit eiland de meest fraaie ronde en gebogen vormen heeft? Nergens in de natuur is een rechte hoek te vinden. Rechte hoeken zijn ook nergens voor nodig in het praktische leven. Het bewust zijn van rechte hoeken kan alleen nodig zijn bij het aansnijden van een taart. Stel je koopt hier aan de boulevard of in een van de gezellige winkelstraatjes in een patisserie een smaakvolle taart. Pas als je die in precies vier gelijke stukken wilt verdelen krijg je te maken met het fenomeen rechte hoek.

Blauwe boekje

Geen enkel pad of weg loopt hier recht. Altijd maakt het pad wat ik bewandel spannende kronkelingen langs de berghellingen. Spannend is het omdat je nooit recht op het doel afloopt. Vervelend is het als het dorpje wat zo dicht bij leek met zijn verlokkelijke Taverna's opeens een bergpas verder ligt, terwijl het continue stijgende en dalende voetpad er toch naar toe scheen te gaan. Het bezit van een goede kaart is essentieel op wandelingen. Maar door militaire invloeden en de nabijheid van Turkije zijn goede gedetailleerde kaarten niet te krijgen. Een uitkomst is het praktische boekje 'Wegwijzer voor Samos', een landschapsgids van 'Sunflower books' met 20 beschreven wandelingen. Hierin staan een klein aantal detailkaartjes, door de auteurs Brian en Eileen Anderson zelf getekend, waarop de noodzakelijke onverharde-, de voet en de ezelspaden staan. Ieder clubje wandelaars dat ik tegen kom koestert dat boekje. Onderweg spreken de wandelaars elkaar aan en overleggen over de wandelroutes. Als ik in verte een koppel wandelaars zie aankomen, dan zie ik het al. In de ene hand dragen ze achteloos het kleine blauwe langwerpige boekje. Als een teken van solidariteit groet ik door met mijn blauwe boekje te zwaaien. Die schrijvers waren niet achterlijk toen ze tien jaar geleden het hele eiland doorkruist hebben om het landschap in detail van pijnboom tot rotssteen te beschrijven. Die kunnen nu rentenieren. De beschreven markeringen in het landschap zijn niet overal meer even duidelijk. De aangegeven rode stippen zijn in het echt wat versleten. Daarom kun je beter uitkijken naar stapeltjes stenen die het begin van de oude ezelspaden markeren.

Maar na iedere bocht biedt het landschap een totaal ander uitzicht. Dan weer de fraai begroeide berghellingen met de in fel gele kleur bloeiende brem. Of de paars-violet bloeiende oleander en hier en daar een schaarse blauwe campanula. Na een onverwachte draai van het pad biedt dat soms een terugblik over het dal of de baai waar je zojuist uit omhoog geklommen bent.

Imponerend is steeds weer de onverwachte blik op het einddoel, als het pad weer een onverwachte wending heeft gemaakt. Daar ligt dan trots te blinken in de zon het havenstadje of dorpje in de baai beneden, vlak voor je. Spierwit gepleisterde huisjes met rode dakpannen steken af tegen de diepblauwe kleur van de zee. Omringd door het frisse groen van de berghellingen. Toch altijd weer een opluchting als het eindpunt in zicht is, het terras en de verfrissing binnen bereik. Je weet dat je er binnen een voorspelbare tijd bent. Afgelopen is het dan met het tellen van de gelopen uren en het aftellen van de kilometers die nog te gaan zijn.

Dorpsleven

In de dorpjes die tegen de berghellingen gebouwd zijn is het pleintje het centrale punt in het dorpsleven. Het dorpje is omgeven door terrassen met laag groeiende druivenstruiken die op de meest gunstige helling zijn aangelegd. Geflankeerd door olijfbomen, herkenbaar aan het grijsgroene kleine blad en de donkerbruine grillig gevormde knoestige stam. Hoewel de zon volop schijnt, zijn de druiven in de trosjes aan de struiken nog erg klein. Over enkele maanden zullen ze groter zijn, als je dan door het landschap trekt kun je de druiven zo plukken en opeten. In de ochtenduren zijn de wijnboeren druk in de weer op hun land. Als je ze voorbij komt, groeten ze uitbundig met een armzwaai en 'kalimera'. Later op de dag kun je die boeren ook aantreffen, maar dan scharrelend rondom hun eenvoudige huisjes aan de rand van het dorp of luierend op het dorpspleintje. Gezeten met leeftijdgenoten aan een klein wiebelig tafeltje voor een van de vele cafeetjes. Gezellig aan de wijn of onderhoudend keuvelend. Of een spelletje tafli, een variant van back gammon. En altijd achteloos spelend met hun kralenkettinkjes.

Op het dorpsplein, vaak aangeduid met 'platinea', staat altijd de grote plataan. Het lijkt of de bebouwing van het pleintje op deze majestueuze boom is afgestemd. En terecht, want vaak is deze boom de oudste bewoner van het dorp. Aan-één geschakeld liggen de taverna's, de cafeetjes en die paar van alles en nog veel meer winkeltjes. De tafels van de verschillende etablissementjes staan ogenschijnlijk door elkaar. Maar toch heeft iedere eigenaar zijn eigen kleur stoel of ander tafelkleed. Het terras van de belangrijkste en waarschijnlijk oudste, taverna is overdekt met een pergola. Weelderig begroeid met een bladerdak van wijnranken. Het ziet er uit als of het nooit anders geweest is. Huisvrouwen dribbelen bedrijvig heen en weer, winkeltjes in- en uit sjouwend met plastic zakjes met boodschappen.

Of sjouwend met wasgoed en kwebbelend met de buurvrouwen. Dit bijna alles overstemmend fluiten de vogeltjes van boven uit de plataan. Of is het die kanarie die in dat vogelkooitje zit wat aan dat huisje daar hangt? Grote geraniums in oude roestige olijfolieblikken geven met hun roze rode kleuren het geheel een vrolijk aanzien.

Een toilet bij een taverna bestaat hier niet, je gaat gewoon bij de mensen zelf naar binnen. Naast de taverna is een steil steegje omlaag met traptreden. Onder de taverna is het woninkje van de bazin. Na enige aarzeling daal ik de treden af en duw voorzichtig de deur van het kleine woninkje open. Ik sta in een klein kamertje met een bed en een nieuwe Sony televisie op een kastje. Links een deur met nog een kleine slaapkamer. Rechts een deur met een eenvoudige maar nette badkamer. Blijkbaar heeft dit huisje geen echte woonkamer en ook geen keuken. Dat hoeft ook niet, de woonkamer is de platinea en eten kan in de taverna boven.

Onderwijl is de man deze huizes per ezel aangekomen en parkeert de ezel bij de voordeur van het huisje, vlak voor de treden die naar boven, naar de platinea leiden. Voor zijn vrouw heeft hij een groot bos wilde

rode rozen meegenomen en brengt ze naar zijn echtgenoot die in het keukentje van de taverna bezig is. Behendig behangt hij de ezel met tassen met groente en sjort het geheel met touwen vast. Briesend sjokken beiden weg, een ander steegje in.

Nippend aan een cappuccino bij een van de cafeetjes is het heerlijk om dit rustieke dorpsleven gade te slaan. Alsof de tijd heeft stil gestaan en ook niet vooruit hoeft. Een meer ontspannender plek lijkt er op aarde niet te bestaan.

Totdat er een lading toeristen door een toeroperator aan de rand van het dorp gelost wordt. Aan de rand, want de touringcar kan gelukkig niet in de nauwe en steile straatjes komen. Uitzwermend over het dorpje komen ze al snel bij het dorpspleintje. Uitgelaten Nederlanders en lawaaiig dikke Duitsers ploffen puffend neer op de karakteristieke terrasstoeltjes. Uithijgend van de paar honderd meter die ze hebben moeten lopen. Gedaan is het met de rust, reden om de rugzak weer om te hangen en verder te wandelen.

Aristoteles

Steeds weer die rekensommen aan het begin van de wandeling en halverwege de route. Haal ik het nog naar het einddoel zonder blaren? Durf ik het nog aan om die omweg naar dat havendorpje? Wetend dat ik alle kilometers moet lopen en klimmen en dat hier geen bussen en taxi's komen, durf ik het aan? Het tijdsschema van de lokale busdienst nodigt soms uit tot een extra inzet bij de laatste te lopen kilometers. Met de bustijden op zak kun je uitrekenen hoe laat je uiterlijk in het dorpje van het einddoel moet zijn, of hoeveel uur je moet wachten op een terras in het dorpscentrum als je die ene bus mist. Gelukkig rijden die paar lijnbussen van busonderneming KTEL redelijk op tijd of hebben een voorspelbare vertraging.

Onder het lopen eens nagedacht over de vraag die Aristoteles ooit stelde: "waarom zijn lange wandelingen over vlak terrein vermoeiender dan over geaccidenteerd terrein, maar korte minder vermoeiend".

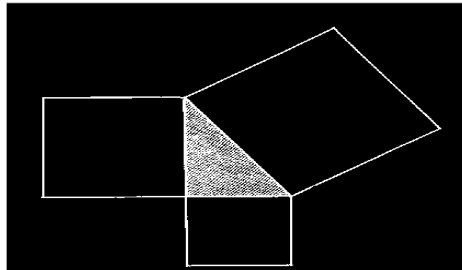
Sjouwend door het landschap valt het steeds meer op dat Grieken heel vaak dingen niet afmaken en echt voltooien. Zo kom ik vaak half afgebouwde huizen en casco's van villa's tegen die niet afgemaakt en niet bewoond zijn. Aan de staat kun je zien dat er al lang niet meer aan gewerkt is en dat er waarschijnlijk ook nooit meer aan gewerkt zal gaan worden.

In een landbouw achtige omgeving een prachtige L-vormige villa gezien. Met twee etages, een puntdak en hoge ramen met kozijnen in een ronde gewelfvorm. Hoewel ramen? Het glas zal er wel nooit inkomen, want alleen het muren, het dak en de betonnen vloeren tussen de etages zijn klaar. De buitenmuren schitterend gestukadoord in zacht roze en de ronde raamkozijnen wit geschilderd. Prachtig, alleen het zal wel nooit bewoond worden want het wordt nu gebruikt als hooiopslag. Vanachter ieder raam pulde het hoog opgestapelde hooi.

Een van de eerste Griekse technische hoogstandjes in de eeuwen voor Christus was de aanleg van een ondergronds waterkanaal, oftewel een aquaduct. Een tunnel van 1046 meter lang die door twee ploegen aan het begin en eind naar elkaar toe gegraven werd, de tunnel van Eupalinos. In die tijd een staaltje van rekenen en navigatie, met een te verwaarlozen fout kwamen de beide ploegen op het zelfde punt uit. Het zelfde werd 2600 jaar later nog eens geprobeerd met de tunnel onder Frankrijk en Engeland en met het zelfde succes. Om dit wonder van Eupalinos te bezichtigen mag je voor 500 DRS via een smal trapje van 40cm breed en 1.70m hoog de tunnel in. Na 100 meter heb je het wel bekeken, die andere 946 zullen wel het zelfde zijn. Kassa, rekenen kunnen ze nog steeds!

Uitspraak van een moderne Griekse filosoof op de deur van een souvenirs winkeltje in Pythagorion: "geopend 's morgens van 10 tot 12 en 's middags van 2 tot 4, of afhankelijk van mijn humeur". Die eigenaar had blijkbaar al uitgerekend dat tie binnen was en de extra inkomsten niet nodig heeft.

Op een grote blinde muur van een schoolgebouw in Pythagorion, uiteraard het Pythagorion Gymnasium, staat een grote tekening met driehoeken wordt met de tekst $a^2 + b^2 = c^2$ de beruchte stelling nog eens onder de aandacht gebracht. Hoewel De Stelling van Pythagoras luidt: "het vierkant beschreven op de hypotenusa van een rechthoekige driehoek heeft een oppervlakte gelijk aan de som van die der vierkanten op de andere zijden".

Tellen

Is het toeval dat ik in dat land van Py in mijn hotel de sleutel van kamernummer 314 krijg?

Zo gebroken als het getal Pi is, zo geheel zijn de prijzen waar ze hier mee rekenen. De prijzen op terrassen en restaurants worden afgerond in veelvoud van 500 DRS. Makkelijk voor klant en kelner. Bij het afrekenen worden de bedragen vlot neer gekalkt op het papieren tafelkleed. Ronde bedragen, telt lekker makkelijk. Hoofdgerechten 1000 of 1500 DRS, con sumpties 500 DRS, brood en couvert 150 DRS. En als je dan toch een keer op een bedrag van 2250 DRS uitkomt en als ze niet kunnen wisselen van 3000, dan doen ze niet moeilijk en zeggen 'geef maar 2000, de rest komt de volgende keer'. Terugkomen? Graag!

'Tellen gaat mij zo 's morgens zonder koffie moeilijk', zei de Griekse schone in het wisselkantoor, toen ze 90000 DRS uittelde in voornamelijk biljetten van 1000. Na vier keer gezamenlijk natellen waren we er beide over eens dat er 90000 DRS op tafel lag.

Griekenland was z'n tijd op technisch gebied altijd ver vooruit. Dat wordt nu nogmaals bewezen door de grote concentratie GSM telefoons. Vooral de jeugd en iedere werkende Griek lijkt er een te hebben. Op terrassen klinkt onophoudelijk geblierp. Zelfs uit de handtasjes van kordate Griekse dametjes. De officiële betekenis van GSM is bijna niemand meer bekend. Maar sinds de laatste show van Youp van 't Hek weten we nu dat een veel praktischere betekenis is : Geen Snoer Meer; staat in ieder geval dicht bij onze belevingswereld. Maar wat hier in Griekenland nooit hoeft te gebeuren, zoals in de conferences van Youp: Op het suikerzakje bij de burens kijken wat het telefoonnummer is en dan via de GSM: 'Ober twee koffie voor tafel vier'. Voordat je de menukaart hebt dicht gedaan staat er al een gepast glimlachende ober naast met 'Good evening what can I do for you?' Want die denkt vooral blijven glimlachen en omzet draaien, die kan wel rekenen.